

(z kapitoly Tajemství znojemské rotundy)

Vědci jsou však jiného názoru. Unikátní výzdobu rotundy, původně zasvěcené Panně Marii, později svaté Kateřině, dal zřejmě pořídit až v roce 1134 údělný kníže Konrád II. Znojemský. Nevíme, zda kvůli ní povolal na Moravu malíře až z Itálie, kde byli tehdy v tomto směru nejzručnějšími umělci, nebo zda se spokojil s domácími výtvarníky. Jakkoliv nám přemyslovská galerie připadá ojedinělá, ve své době ojedinělou nebyla. Konrád se měl ke svému nápadu kde inspirovat. O několik let dříve nechal český kníže Soběslav I. podobný přemyslovský panteon vymalovat v bazilice sv. Vavřince na Vyšehradě. Bohužel bazilika vzala zasvě po dobytí a vyplundrování Vyšehradu husity v roce 1420 – a s ní i její nádherná výzdoba. Malby ve znojemské rotundě našťastí odolaly proměnám času a dochovaly se jako jediné do dnešních dnů.

Proč však tato mimořádná výzdoba vlastně vznikla? Vždyť Konrád II. Znojemský byl nepřilíš významným údělným knížetem a takováto jistě nákladná chrámová malba by naznačovala vyšší mocenské aspirace. Než budeme moci tuto nesrovnalost vysvětlit, musíme se vrátit trochu hlouběji do minulosti, do doby knížete Břetislava I., nazývaného také „český Achilles“ a proslaveného únosem své pozdější choti Jitky ze svinibrodského kláštera. Břetislav měl se zmíněnou Jitkou pět synů – a asi právem se obával, že až tady jednou nebude, začnou se mezi sebou rvát o knížecí korunu... a Čechům a Moravě to nepřinese nic dobrého. Zavedl proto nový nástupnický řád, založený na principu stařešinství. Vlady se měl po zesnulém panovníkovi ujmout vždy ten nejstarší ze všech Přemyslovců. Kronikář Kosmas cituje údajná Břetislavova slova, jimiž na smrtelné posteli takto nabádavě promlouval k českým velmožům: „... Od stvoření světa a od počátků římského panství a až na naše časy bratrská láska bývala vzácná, jak o tom svědčí nezvratné důkazy: Kain a Abel, Romulus a Remus a moji předkové Boleslav a svatý Václav, hledíme-li k tomu, co učinili vždy dva bratři, uhodnete, co by učinilo pět bratří? ... Jest tedy předem pečovati o to, aby po mém skonání nevznikl mezi nimi nějaký spor o to, kdo má dostati panství nad zemí. A proto vás pro Boha prosím a zapřísahám vás přísahou vaší věrnosti, aby mezi mými syny a vnuky vždy nejstarší držel nejvyšší moc a stolec v knížectví a aby všichni jeho bratři nebo ti, kteří pocházejí z knížecího rodu, byli pod jeho panstvím...“

Nový nástupnický řád se nesetkal právě s nadšeným ohlasem a v průběhu dalších let byl mnohokrát obcházen a porušován. Většinou platilo, že ten Přemyslovec, který měl ostřejší lokty a někdy i meč, se prodral na knížecí stolec bez ohledu na svůj věk a z něho vyplývající nástupnické právo. Výjimkou nebyl ani kníže Soběslav I., nejmladší syn prvního českého krále Vratislava II. Na domácí politické scéně se poprvé objevil v roce 1107, když doprovázel svrženého bratra Bořivoje II., mimochodem mimořádně neschopného vládce, do emigrace v Polsku. O tři roky později se do Čech vrátil s vojenskou podporou polského knížete Boleslava Křivoústého. Odvážně pronikl do země přes krkonošské hřbety a jeho výkon tehdy vyvolal v Čechách asi takové zděšení, jako když ve starověku kartaginský vojevůdce Hannibal přešel se slony Alpy a pochodoval na Řím. Krkonoše byly totiž do té doby považovány za nepřekonatelnou přírodní hradbu.

Nenadálý útok však nakonec skončil smírem a panující kníže Vladislav I., aby měl od nezbedného bratříčka pokoj, mu raději svěřil do správy Žatecko. Jenže nejmladší Vratislavův syn byl tak trochu od rány, a když zabil Vladislavova rádce Vacka, musel před knížecím hněvem znovu utíkat do Polska. V roce 1115 se sice směl vrátit, ale s vládnoucím bratrem si prostě nepadli do noty. Teprve v roce 1125, na smrtelné posteli, mu Vladislav I., obměkčen jímavou promluvou své staříčké matky, královny vdovy Svatavy, odpustil.

Ba co víc: ačkoliv se podle stařešinského práva měl po něm stát knížetem jeho strýc Ota Černý Olomoucký, na matčino úpěnlivé naléhání Vladislav I. souhlasil s tím, aby jeho nástupcem byl právě ambiciózní Soběslav. Jenže zavržený Ota Černý se touto situací nesmířil

a postěžoval si římskému králi Lotharovi III. Ten nejdříve předvolal Soběslava před říšský soud, a když se mu sebevědomý kníže prostě vysmál a nepřijel, vyrazil s vojskem a Otou Černým v únoru roku 1126 do Čech. Nevybral si k tomu ani dobrý čas, ani dobré místo. Pustil se přes Krušné hory průsmyky zcela zapadanými hlubokým sněhem. Český kníže si na něj počkal u Chlumce blízko dnešního Ústí nad Labem a připravil mu katastrofální porážku. Oprávněný Vladislavův následník Ota v bitvě zahynul a sám král Lothar byl dokonce zajat. Soběslav ho však velkomyslně i se zbytkem jeho bojovníků propustil, smířil se s ním, nechal se od něj potvrdit na českém knížecím stolci a přijal hodnost nejvyššího říšského číšníka.

Poté si upevnil pozici také doma. Jaksi preventivně nechal zavřít do vězení nebo vyhnat ze země několik svých příbuzných, aby mu snad nedělali potíže. Kronikář Kosmas sice Soběslava chválí a vypravuje o něm, že byl „moudrostí nad jiné zralejší, štědrý dárc, obyvatelům milý, lidu obojího pohlaví i stáří příjemný“, ale od staříckého kronikáře to vypadá jako pouhé pochlebování, které nemá se skutečnou charakteristikou co dělat. Vždyť do dějin se Soběslav I. zapsal nejen slavným vítězstvím u Chlumce, ale také tím, že mezi způsoby mučení zavedl tehdy v Čechách novinku – čtvrcení a lámání v kole.

Ostražitost a tvrdost se mu však zřejmě vyplatila. Šťastně odhalil spiknutí, v jehož pozadí stál patrně jeho synovec Břetislav, syn někdejšího knížete Břetislava II., když předtím ve zdraví přestál několik pokusů o atentát. Kupodivu po monstrprocesu, který v roce 1130 následoval přímo na Vyšehradě, bylo do rukou kata odevzdáno jen sedm spiklenců.

Poté se Soběslav zachoval velkoryse také k dříve vyhnaným a vězněným příbuzným a dovolil moravským údělníkům, aby se vrátili na své hrady. Byl mezi nimi i Konrád II. Znojemský, kterého kníže nedlouho po propuštění ze žaláře dokonce oženil. Sjednal mu za nevěstu dceru srbského knížete Uroše I. Marii, jinak také sestru manželky uherského krále Bély, svého švagra. Konrád a Soběslav se tak stali dvojnásobně příbuzní.

Vychytralý český kníže, kterému v té době bylo už asi padesát let, tím sledoval vlastní záměr. Věděl totiž, že Konrád bude po jeho smrti v rodině nejstarší a podle stařešinského práva by měl usednout na panovnický stolec. Protože se Soběslav ženil pozdě, předpokládal, že jeho vlastní synové tehdy ještě nebudou zletilí. Proto měl právě Konrád II. Znojemský po něm převzít vládu a zároveň zajistit zájmy jeho synů tak, aby se nejstarší z nich, Vladislav, stal zase po Konrádově smrti knížetem.

Tato vzájemná dohoda byla slavnostně stvrzena a vidinou vladařského stolce okouzlený Konrád nechal k tomu účelu vyzdobit znojemskou hradní kapli velkolepou přemyslovskou galerií. Nezapomněl tam dát vypodobnit i sebe a svou manželku Marii Srbskou – jedná se o jedinou ženskou postavu, kterou ovšem doktor Zástěra považoval za bájnou kněžnu Libuši. Dohodu, potvrzenou zřejmě v červnu 1134 přímo v rotundě, připomíná nápis náhodně objevený při restaurování maleb: „Konrád zasvětil pro zbožnou paměť na panovníka, za jejich smlouvy svatyni Blahoslavené Panny Marie.“

Znojemský kníže se však radoval předčasně. O čtyři roky později si Soběslav na říšském sněmu v Bamberku nechal od nového římského krále Konráda III. potvrdit nástupnictví pro svého syna Vladislava a všichni čeští velmoži to museli odpřisáhnout. Ale když koncem roku 1139 Soběslav zemřel, bylo zase všechno jinak. Čeští předáci zvolili knížetem jiného Vladislava, a to syna Vladislava I., tedy Soběslavova synovce. Zřejmě si mysleli, že tak budou mít dostatečně měkkého vladaře, který jim půjde na ruku a ve všem jim vyhoví. Jenže se šeredně spletli. Vladislav II. si od nich žádné bratříčkování nenechal líbit, předáci českých velmožů před ním museli utéci na Moravu a rázem jim přišel vhod podvedený znojemský Konrád II. Sice si ho vybrali za nového knížete, ale aby se jím mohl vskutku stát, musel by ovládnout Prahu. A ta patřila Vladislavovi II.

A tak se Konrád II. Znojemský postavil do čela nahonem shromážděného vojska a na jaře 1142 vyrazil do Čech. Po vítězství u Čáslavi došel až k Praze, kterou oblehl, ale pak si Vladislav II. přivedl pomoc od římského krále Konráda III., a naděje znojemského údělníka

se rázem zhroutily. Z někdejších snů o knížecím stolci zbyly až do našich časů jen působivé malby v románské rotundě, jež nepřestávají dráždit naši fantazii a vyvolávají v život rozporuplné hypotézy.

(z kapitoly Dobrá královna Anglie přišla z Čech)

V ostrovním království o rok dříve zemřel vítěz od Kresčaku Eduard III. a v zastoupení jeho vnuka, jedenáctiletého Richarda II. Plantageneta, zde vládla regentská rada jeho strýců. Za této situace považoval Karel za vhodné sblížit se s Anglií a tlačit tímto způsobem na svého bývalého spojence Francii, aby se zřekla podpory Klimenta VII. Prostředkem takového sblížení se měl stát sňatek jeho dcery Anny, až doposud zaslíbené Fridrichu Míšeňskému, s anglickým králem. Zároveň chtěl Karel, jak připomíná historik Josef Polišenský, posílit postavení vyženěných rodových lucemburských držav v Nizozemí.

Jenže císař už svůj záměr nestačil dotáhnout do konce. Po jeho smrti všechno zůstalo na mladém Václavu IV., který však byl už dříve korunován českým i římským králem. Jednání s anglickým dvorem se ve Václavově zastoupení ujal obratný diplomat, italský kardinál a papežský legát Pileus de Prata. Mladý český král si tohoto spíše diplomata než teologa náramně oblíbil, hostil ho nejen v Praze, ale i na královském hradě v Písku, odkud s ním vyjížděl na lov do okolních lesů.

V červenci 1380 zamířilo na evropský kontinent anglické poselstvo k jednání o sňatku krále Richarda II. s Annou, nevlastní sestrou krále Václava. V obavě z namáhavé a riskantní cesty zůstalo ve Flandrech ve společnosti Václavova důvěrníka a říšského správce, těšínského vévody Přemysla. Do Prahy k jednání s českým králem se pak v prosinci 1380 vypravil jako Richardův důvěrný vyslanec hrabě Herald Lancaster. Teprve po příslibu umožnění svobodného průchodu zeměmi Svaté říše římské, což zřejmě nebylo v té neklidné době jednoduché, pokračovalo anglické poselstvo v cestě.

Na jaře 1381 vyslal naopak Václav IV. do Londýna delegaci vedenou Přemyslem Těšínským a doprovázenou kardinálem Pileem. Prvním bodem jednání bylo uzavření spojenectví Čech a Anglie proti vzdoropapeži Klimentovi VII., stvrzené přísahou ve Westminsteru. Druhým pak samozřejmě byla chystaná svatba. Je jistě zajímavé, že součástí dohod představovala anglická půjčka českému králi ve výši 20 tisíc zlatých florénů, tedy v nejstabilnější měně tehdejší Evropy, a příslib dalších 80 tisíc zlatých na úhrady výloh. Což se samozřejmě neobešlo bez kritických výpadů, a jak píše český historik Rudolf Urbánek, „dalo podnět k posměšným pomluvám, že král Václav sestru Richardovi prodal“. Nu což, nebylo to daleko od pravdy!

Po potvrzení satební smlouvy se v říjnu 1381 vydala patnáctiletá princezna Anna s početným doprovodem dvořanů a malým vojskem rytířů do Anglie. Listopad strávila v Bruselu u svého strýce Václava Lucemburského, mladšího bratra Karla IV., a jeho manželky Jany Brabantské. Anna byla na mladou urozenou dámu své doby mimořádně vzdělaná, k čemuž zřejmě přispělo pozoruhodné kulturní ovzduší pražského dvora. Víme o ní, že četla a psala česky, německy a latinsky. Později pochopitelně zvládla i angličtinu. Na další cestu jí musel Václav Lucemburský obstarat u francouzského dvora glejt umožňující volnou plavbu kanálem La Manche, „neboť se proslýchalo,“ – jak zaznamenal kronikář Jean Froissart – „že dvanácte velkých lodí ... křížuje mezi Calais a Holandskem a že mají od francouzského krále a jeho rádců příkaz, aby ji (Annu) unesli. Francouzi totiž vší mocí hodlali zabránit spojení Anglie s říší a Čechami.“

Teprve s touto listinou pokračovala česká princezna se svým doprovodem, k němuž se přidala i její teta Jana Brabantská, do Brugg, kde ji přijal flanderský hrabě. V polovině prosince dorazila do Calais, přístavního města tehdy patřícího Angličanům. Zde ji čekal v čele

skvělého průvodu Richardův nevlastní bratr John Holland a další velmožové. Moře bylo v té době mimořádně bouřlivé a Anna, která se po něm plavila poprvé v životě, zažila dokonce neštěstí, když se jedna ze dvou lodí jejího doprovodu před přistáním potopila. Na anglickém břehu přivítal nevěstu králův strýc Jan Gentský, vévoda z Lancasteru, který ji doprovodil do královského hradu Leedsu, kde oslavila vánoční svátky. Svého nastávajícího manžela, o necelý rok mladšího Richarda II., však poprvé spatřila až 18. ledna 1382 při slavnostním uvítání v Londýně.

Česká princezna přijížděla ve skvělém a barvitém průvodu anglických i českých rytířů a dvorních dam a s královým strýcem, vévodou z Lancasteru, po boku... a s jásotem ji vítalo nadšené obyvatelstvo. Tehdejší Londýn měl daleko k dnešní velikosti, byl dokonce menší než Praha, která se za Annina otce Karla IV. díky založení Nového Města mimořádně rozrostla. Stejně tak zaostával anglický královský dvůr za pražským v módě, eleganci a způsobech. Ještě po více než dvou letech poznamenal český šlechtic Zdeněk Brtnický z Valdštejna ve svém latinsky sepsaném vyprávění o cestě do ostrovního království, že právě Anna „první naučila anglické dámy jemným mravům, které jsou nyní v Anglii běžné“.

Annin ženich, patnáctiletý anglický král Richard II., byl podle slavného francouzského spisovatele André Mauroise „krásný, mimořádně chytrý a inteligentní chlapec“. Historik Rudolf Urbánek uvádí, že „vynikal tělesnou krásou. I když jeho sličná bezvousá tvář, lemovaná plavými vlasy, budila skoro ženský dojem, nechyběla mu odvaha a pevná vůle.“ Rok před svatbou musel zlomit selské povstání a na svůj věk přitom prokázal kromobyčejnou statečnost a rozhodnost.

Co si však o něm myslela jeho nevěsta Anna, nevíme. Byla jen o necelých osm měsíců starší, tedy vrstevnice... a zdá se, že novomanželé v sobě našli zalíbení. Svatba se konala hned dva dny po Annině triumfálním londýnském uvítání v kapli Westminsterského paláce. Královské snoubence oddával biskup Robert Braybrook, který se už předtím zúčastnil vyjednávání o sňatku. A 22. ledna byla Anna, dcera císaře Karla IV. a císařovny Alžběty Pomořanské, korunována anglickou královnou Williamem Courtenay, arcibiskupem z Canterbury. Letopisci zaznamenali, že od Richardova strýce, vévody z Lancasteru, dostala jako svatební dar stříbrnou smaltovanou konev a že odpoledne byl uspořádán velký turnaj, v němž se zvláště vyznamenali rytíři z Čech. Počátkem února pak Annina teta Jana Brabantská, která jí zřejmě v prvních týdnech v neznámém prostředí nahrazovala důvěrnici a matku v jedné osobě, opustila Anglii.

Mladičká královna však nezůstala zcela sama mezi cizími lidmi. Oporou jí nepochybně byla její početná družina a zdá se, že i Richardova matka Jana z Kentu. Snad právě ona přispěla svým výrazným dílem k vytvoření pověsti o „dobré královně Anně České“, „Good Queen Ann“ či „dobré, laskavé královně“, latinsky „regina benignissima“, jak ji charakterizuje ve své kronice Adam z Usku. Historici zdůrazňují úlohu Jany z Kentu z toho důvodu, že Anna bezprostředně po korunovaci udělila v rámci svých pravomocí velké množství milostí povstalcům, kteří se podíleli na nedávné selské vzpouře. Těžko se dá předpokládat, že by se mladičká královna, zcela neznalá anglického jazyka a poměrů, tak rychle zorientovala v jednotlivých hrdelních případech. Proto se domníváme, že jí radou byla nápomocna královna matka. Jistě měla zájem na tom, aby manželka jejího syna, která přišla do Anglie z neznámé země kdesi v Evropě, získala na svou stranu veřejné mínění.

Ale další udělované milosti, například jistě Alici Fosterové z Doveru, odsouzené k smrti pro „různé zločiny“, vyplynuly už nepochybně ze samostatného rozhodnutí královny Anny. Dcera Karla IV. byla na svou dobu nejen velmi vzdělaná, ale i milosrdná, laskavá a mírná. V řadě leckdy velmi krvavých a bezohledných anglických panovníků a panovnic mohlo tohle hodné a ušlechtilé děvče z daleké Prahy působit jako skutečný anděl.

.....
(z kapitoly Maléry cornštejnských pánů)

Jan Šembera Černohorský z Boskovic byl typickým renesančním velmožem své doby, který si, podobně jako třeba jihočeští rožmberští magnáti Vilém a Petr Vok, potrpěl na okázalou nádheru. Však to také dal mimořádně najevo stavbou honosného zámku v Bučovicích. Na rozdíl od Rožmberků se však nepletl do politiky, nezajímala ho dvorská kariéra ani netoužil po válečné slávě. Zato měl slabost pro něžné pohlaví a je o něm známo, že si uhnal nebezpečnou a tehdy nevyлéčitelnou kavalírskou chorobu – syfilis. Navíc byl, jak se tehdy na šlechtice slušelo, vynikajícím jezdcem a skvělým šermířem. Kromě bučovického zámku vlastnil ještě další panství a také dům v Brně na rohu Jánské a Minoritské ulice. A právě tady se stala 12. dubna 1581 událost, o níž vám chci vyprávět.

Jan Šembera, tehdy osmatřicetiletý, podruhé ženatý otec dvou dcer, hostil početnou společnost. Znenadání vpadl do jeho domu notně podroušený mladý šlechtic Zikmund Prakšický ze Zástřizl, „maje nějakou zlou vůli“, jak zaznamenáno v dobovém dokumentu. Jenže na Šemberovy hosty si s pokusem o hádku nepřišel. Velice rychle ho s pomocí svalnatých sluhů vypoklonkovali na ulici. Zikmund Prakšický se zase nechtěl dát tak snadno odbýt, a tak „pod okny domu stál a velice lál“.

Jan Šembera později před zemským soudem vypověděl: „Nevědouc já nic o tom, majíc hostě u sebe a stojíc u jednoho okna na síni s panem Petrem Chojinským, jsem ven vyhlídal. I viděl jsem téhož Zikmunda ze Zástřizl z domu mého ven jíti a nahoru pohlídati, a vidouc mne v okně státi, zpátky se zase k domu mému obrátil a braně své do polovic vydobyl a vždy nahoru na mne škaredě pohlídajíc své braně povydobýval...“

Jan Šembera se rozzlobeného mladíka zeptal, na koho to tasí zbraň, a ten vzpurně odpověděl, že na něj. A vyzval ho, aby se s ním utkal. Zřejmě chtěl dodat svým slovům patřičný důraz, protože k tomu připojil nadávku, kterou později poctivě zanesl do soudního protokolu sám nejvyšší písař Markrabství moravského Ctibor z Birkova: „Pojď, hrome panský zvyjebený, jeli v tobě dobrá žíla, braň se!“

Janu Šemberovi z Boskovic a na Bučovicích nemusel nikdo podobnou větu opakovat dvakrát. Jednak už měl zřejmě také něco upito, pak to byl obávaný šermíř... a navíc taková urážka šlechtice před svědky nesměla zůstat nepotrestána. Neváhal, okamžitě vyběhl na ulici s kordem v ruce a po chvilce zápolení nešťastného Zikmunda Prakšického propíchl skrz naskrz. Těžce zraněného odnesli do nejbližší hospody, kde ho položili na stůl... a on zde po několika hodinách vydechl naposled.

V tehdejší Brně z toho hned byla velká aféra. Vždyť celou událost viděla spousta svědků, a tak se řeči o tom „strašném mordu neslychaném“ rychle rozšířily po celém městě. Když to ale vezmeme kolem a kolem, byla to vlastně nešťastná náhoda a čin Jana Šembery by se dal možná kvalifikovat také jako nutná sebeobrana. Jenže Zikmund Prakšický byl významný šlechtic, spolujitel rozsáhlého buchlovského panství, a jeho smrt nemohla projít jen tak snadno. Však se také do sporu pustil Zikmundův bratr Jindřich Prakšický ze Zástřizl a pohnal Jana Šemberu před zemský soud.

A jako nejbližší příbuzný viděl celou záležitost jinak. Od majitele Bučovic to prý nebyla nutná sebeobrana, ani se nejednalo o řádný souboj dvou šlechticů, nýbrž prý byl Zikmund zabit zákeřnou ranou. Jak uvedl Jindřich Prakšický ve své žalobě, Šembera „bratru mému dovolil, aby braň svou, kteráž na zemi ležela, vzal a nebál se, a když týž Zikmund ze Zástřizl pro braň svou na takového jeho napomenutí a dovolení sáhl a k zemi se pro ni sehnul, v tom jej probodl, od kteréhožto probodení umřel.“

Potíž však spočívala v tom, že jen málokdo byl ochoten jít svědčit, jak se to vlastně všechno seběhlo. Souboj viděla spousta lidí, ale před soud se nikomu z nich moc nechtělo. Jan Šembera byl člověk mocný, navíc známý prchlivec, a nebyl by dobře si to s ním rozházet. Snad jen Jan Bohuslav Zoubek ze Zdětína byl ochoten vypovídat. Jak před zemskými soudci tvrdil, snažil se Jana Šemberu od souboje odradit slovy: „Prosím Vaši Milost pro Pána Boha,

kterýž duši Vaší Milosti má spasiti, račte se na to rozpomenouti, že jest Zikmund ze Zástřizl člověk opilý.“

Jenže sám Šembera měl už také v hlavě a na domluvy nic nedal. Zatímco prý Zikmunda někteří muži odváděli, dohonil ho v Minoritské ulici a několika prudkými výpady mu vyrazil z ruky zbraň. Pak mu údajně řekl, ať si kord klidně zvedne ze země, a když tak učinil, propíchl ho s cynickou poznámkou: „Již máš dosti!“

Tato výpověď Jana Bohuslava Zoubka tedy potvrzovala to, co ve své žalobě tvrdil Jindřich ze Zástřizl. Ale byla tu i zcela odlišná tvrzení a zemští soudci se nemohli ve svém názoru sjednotit. Zkrátka už tenkrát to bývalo se soudy na dlouhé lokty. Jako z udělení do toho 25. července 1582 Jindřich Prakšický nečekaně zemřel. Nalezli ho probodnutého vlastním kordem v lese nedaleko Buchlovic. Jistě zvláštní smrt, že? Podezírán byl jeho zbrojnoš, který ho doprovázel. Říkalo se, že ho podplatil Jan Šembera z Boskovic a na Bučovicích. Jenže zbrojnoš měl alibi jako hrom, lumpové jsou odjakživa fikaní, a tak tento kriminální případ nerozlouskli ani tehdy – tím menší pak máme naději po více než půl tisíciletí dnes. Ostatně: i kdyby v tom měl Jan Šembera prsty, je otázka, proč by to vlastně dělal. Vždyť za smrt mladého Zikmunda ze Zástřizl mu hrozilo nanejvýš odškodnění ve výši dvaceti hřiven stříbra ve prospěch jeho bratra. Uvážíme-li, že jedna hřivna měla hodnotu asi 250 gramů, byla to pro něj maličkost.

Pro soud smrtí žalobce Jindřicha ze Zástřizl cela kauza skončila. Případ byl odložen „ad acta“ a zemští soudci si jistě oddechli, že si to nemuseli u mocného a asi i všeho schopného Šembery rozházet. Zkrátka v tomto ohledu nic nového pod sluncem.

Jan Šembera Černoohorský z Boskovic se o tři roky později dočkal dokončení stavby svého nádherného zámku v Bučovicích a užíval si ho celých dvanáct let. Mužským potomkem však nebyl obdařen, a tak v jeho osobě v roce 1597 vymřel po meči staroslavský rod pánů z Boskovic. Jan Šembera byl pochován v rodinné hrobce v konventním kostele minoritského kláštera v Brně, jehož byl patronem. Vždyť jeho dávný předek Lambert z Boskovic údajně právě tento klášter založil. Obě Šemberovy dcery Anna a Kateřina se provdaly za dva Lichtenštejny Karla a Maxmiliána a jejich původem rakouský, na jižní Moravě usazený rod, tak zdědil bučovický zámek a s ním spojené rozsáhlé panství.

(z kapitoly Tajné milenky záletného císaře)

V červnu 1756 se už osmačtyřicetiletý František Štěpán sblížil s devatenáctiletou kněžnou Vilemínou Auerspergovou, manželkou komořího, knížete Johanna Adama Auersperga. Anglický spisovatel Nathaniel Wraxall, který tehdy navštívil Vídeň, o ní napsal: „Byla tak krásná, že jí nikdo nemohl konkurovat, svým milým chováním se každému tak vlichotila, že si ji nikdo nedokázal protivit. Probouzela lásku, aniž u vlastního pohlaví vyvolávala žárlivost, a nenadělala si nepřátele, protože si z nikoho netropila žerty a nikoho nezesměšňovala...“

V každém případě byla krásná Vilemína poněkud do větru. Svě bohaté věno dokázala do roka od svatby rozfofrovat u hráčského stolku.

Není divu, že při své mimořádné marnotratnosti potřebovala milence s mimořádnými příjmy. A takovým byl jedině císař. Však také pořídil své milence honosný dům v blízkosti habsburského letního sídla v Laxenburgu. Ve Vídni na Wallenstrasse měl František Štěpán vlastní palác s nenápadnými vedlejšími vchody, který mu sloužil k intimním schůzkám. V zámeckém parku v Schönbrunnu byl zase skrytý čajový altán, kde se s Vilemínou v noci tajně scházel.

Marie Terezie samozřejmě o manželových četných milostných eskapádách věděla a cítila se jimi uražena a ponížena. Snášela je jen se skřípěním zubů, vždyť si o nich povídala celá Vídeň. Když jí už i jedna z jejích dvorních dam podstrčila posměšné veršičky „Paní Rézi, pozor dej si na svého France, moc rád běhá za Katynkou na šance“, čím byl míněn právě

palác na Wallenstrasse, rozhodla se, že se bude bránit. Aby to nevypadalo, že dává špehovat jen svého chotě, zřídila mravnostní policii se značnými pravomocemi. Jejím úkolem bylo nejen dbát na mravopochestnost společenského života, ale i zatýkat a zavírat do vězení všechny mladé dívky, které by byly ve vídeňských nočních lokálech přistiženy v mužské společnosti. Zvláště měla spadeno na hezké číšnice, v nichž viděla potenciální prostitutky. Dokonce vydala zákon, který ženám zakazoval práci v hospodách, a těm hostinským, kteří by snad nebyli ochotni ho respektovat, hrozila ztráta koncese. Přistižené číšnice zase riskovaly ostříhání hlavy dohola, případně bičování nebo vymrskání z města. Pokud se takto postižená dívka ještě vrátila do Vídně a byla znovu dopadena, čekala ji deportace na lodi po Dunaji do rumunského Banátu na nucené práce v lese.

Ohroženy zdaleka nebyly jen prostitutky a číšnice. Už citovaný Angličan Nathaniel Wraxall napsal o Marii Terezií: „Císařovna ... podupe jakoukoli galantnost vahou své nemilosti. Vejde-li ve známost, že se nějaká urozená paní prohřešila, může tato dáma s jistotou očekávat, že dostane rozkaz opustit Vídeň... V žádném evropském městě se ... v milostných vztazích tolik nehledí na počestnost jako ve Vídni. Je nutná velká opatrnost, aby člověk neupoutal císařovnin pohled...“

Mravnostní policie brzy řádila zcela neomezeně a zatýkala každou osamělou mladou dívku, pokud právě nedržela v rukou růženec a nemodlila se. Není divu, že se tehdy růžence staly velmi žádaným zbožím a obchodníci na jejich prodeji hodně vydělali.

Po takových policejních raziích zachvátila Vídeň panika a mnohé prostitutky nebo prostě jen holky volnějších mravů raději volily dobrovolnou smrt ve vodách Dunaje než krutý a ponižující trest.

Známý rokokový kavalír a svůdce Giacomo Casanova si při svém tehdejšímu pobytu v metropoli habsburského mocnářství posteskl: „Kvůli císařovnině bigotnosti bylo zvláště pro cizince velice obtížné udělat si radost. Celé legie tajných špehounů s krásně znějícím titulem mravnostních komisařů nelítostně pronásledovaly všechny dívky.“

Casanova se však trochu pletl. Na vině nebyla přehnaná zbožnost královna, ale hlavním popudem k dusné atmosféře ve Vídni byla její až chorobná žárlivost na manželovy milenky. Stejně s ním nic nesvedla. Měla se svým „Myšákem“ celkem šestnáct dětí, dá se říci, že s ním byla i šťastná, ale jemu to zdaleka nestačilo. Ve vídeňském Dvorním divadle se při představeních opery za těžkou záclonou v lóži kněžny Auerspergové přechasto ozýval císařův pověstný chronický kašel. A Marie Terezie byla bezmocná.

To kašláni prozrazuje i dnešním lékařům, že František Štěpán trpěl rozedmou plic. Ještě v roce 1764 doprovodil svého nejstaršího syna Josefa II. na jeho korunovací římským králem ve Frankfurtu nad Mohanem. O rok později se zúčastnil svatby svého druhého syna Leopolda se španělskou princeznou Marií Ludovicou. Marie Terezie s umíněností sobě vlastní prosadila, že se svatba bude konat v Innsbrucku. Nemocný František Štěpán se zděsil, obával se pověstného fénu (suchého teplého jižního větru v této části Alp), který mu nikdy nedělal dobře. Panovnice však trvala na svém. Dlouhý průvod kočárů se vydal na cestu. Po jedenácti dnech byli na místě – a nechyběla zde samozřejmě ani krásná Vilémína Auerspergová, ačkoliv sem nepřijela s manželem v oficiálním doprovodu císařského páru. Zatím přes Janov a Bolzano dorazila i španělská nevěsta.

Svatební obřad 5. srpna 1765 byl dlouhý a Leopold ho jako ženich přečkal jen s krajním sebezapřením. Ten den totiž trpěl těžkým průjmem a musel každou chvíli s omluvami odbíhat. Proto také novomanželé strávili svatební noc odděleně.

Osm dní po svatbě stihla císaře náhlá nevolnost a po návratu z divadelního představení málem omdlel. Jeho syn Josef ho nechal uložit na lůžko, kde František Štěpán zemřel ještě před příchodem lékaře.

Marie Terezie byla hluboce nešťastná. Nechala si ustříhnout své dlouhé plavé vlasy, šaty rozdala komorným a šperky dcerám. Oblékla si černé šaty, na hlavu nasadila vdovský čep, a

takto oblečena chodila až do své smrti. „Jediné, co mi zbývá a co netrpělivě očekávám je, až mě položí do rakve, neboť až v rubáši se zase spojím s jediným, komu patří moje láska, kdo znal mé srdce na tomto světě a kdo byl smyslem a cílem všeho mého jednání a lásky,“ posteskla si hraběnce Žofii Amálii Enzenbergové, manželce prezidenta tyrolského gubernia. A do své modlitební knížky si poznamenala s puntičkářskou přesností: „Mé šťastné manželství trvalo 29 let, 6 měsíců a 6 dní.“ Ve vídeňském Hofburgu si pak nechala zřídit vdovské apartmá, vytapetované šedou látkou a osvětlené jen dvěma svíčkami.

Sotva bylo tělo císaře Františka Štěpána uloženo ve vídeňské kapucínské kryptě, tradičním pohřebišti Habsburků, odkoupila Marie Terezie od kněžny Vilemíny Auersbergové dům u Laxenburgu, který jí nebožtík věnoval. Ale zároveň za ni neváhala uhradit její nové hráčské dluhy. I tím vlastně uctila památku svého záletného manžela.

.....

(z kapitoly Chystal generál Šejna vojenský puč?)

Záměrem spiklenců bylo udržet Antonína Novotného v nejvyšší stranické funkci. Ostatně pro Šejnu to byla i otázka další osobní kariéry. Vzhledem k tomu, že postrádal jakoukoliv vyšší odbornou či politickou kvalifikaci, by se bez Novotného ochranné ruky těžko udržel ve vedení armády.

Komisi předsednictva ÚV KSČ, která na jaře 1968 celou záležitost vyšetřovala, se podaří mj. doložit, že v Šejnově kanceláři na ministerstvu národní obrany se v závěru roku 1967 vystřídala většina lidí z velitelských špiček armády s výjimkou tehdejšího ministra Lomského a jeho náměstka a pozdějšího nástupce, generálplukovníka Martina Dzúra. Například další Lomského náměstek, generálplukovník a vrchní velitel tankových vojsk Vladimír Janko se v období od 19. do 31. prosince sešel se Šejnou celkem třináctkrát.

Už zmiňovaný nejbližší Šejnův spolupracovník z hlavního výboru KSČ na ministerstvu obrany, podplukovník Moravec, při vyšetřování později vypověděl, že měl být náčelníkem generálního štábu vybaven plnými mocemi a v doprovodu dvou důstojníků generálního štábu se odebrat do posádky v Mladé. Zde měl převzít velení a čekat na další rozkazy. V Mladé bylo tehdy velitelství tankové divize – a dá se předpokládat, že Šejna chtěl demonstrativním vystoupením tankové jednotky podpořit politickou pozici Novotného.

Podle informací, které se později objevily v zahraničním tisku, se počátkem roku 1968 sešli na ministerstvu národní obrany Miroslav Mamula, ministr vnitra Josef Kudrna, náčelník generálního štábu generál Rytíř a generál Šejna. Sám Šejna byl pověřen úkolem obklíčit tanky důležitá místa v Praze a pozatýkat Novotného politické odpůrce, zejména pak Alexandra Dubčeka a Josefa Smrkovského.

V rozhodující chvíli však sovětský vůdce Brežněv výrokem „Eto vaše dělo...“ hodil Novotného přes palubu, a tak vlastně nepřímou rozhodl o osudu celého armádního spiknutí. Sám Novotný zřejmě o určitých přípravách vojenského převratu něco tušil. Dne 3. ledna 1968, kdy začínala další schůze ústředního výboru, vzkázal po generálu Rytířovi generálům Šejnovi, Jankovi a dalším vysokým důstojníkům, „aby neblbnuli“ a nic nepodnikali.

Den na to si však prostřednictvím svého syna vyžádal u Šejny alespoň slovní podporu. Na zasedání ústředního výboru měla být zaslána rezoluce, v níž by vedení armády dalo najevo, že za ním stojí a nesouhlasí s rozdělením funkce prezidenta a prvního stranického tajemníka – a tím pádem s jeho odchodem z místa šéfa KSČ.

Šejna se skutečně pokusil dát dohromady větší počet vysokých důstojníků a sehnal asi 120 podpisů, jenže rezoluce byla neustále zmírňována, až z ní zbylo jen velice opatrné stanovisko komunistů z ministerstva národní obrany. I to bylo však dodáno do Španělského sálu Pražského hradu až 5. ledna po čtrnácté hodině. Jenže v té době už schůze ústředního výboru končila, Novotný byl donucen odstoupit z funkce prvního tajemníka a nahradil ho Alexandr Dubček.

Šejnovy záměry tedy nevyšly. Ze všech plánů nakonec zůstalo jen u jednoho dopisu, který nakonec nepřišel včas. Sám Šejna 23. února oznámil manželce, že odjíždí k vojenské posádce na Domažlicko, ale místo toho se svou milenkou a synem přešel hranice do Maďarska a odtud pokračoval přes Jugoslávii do Itálie. Zde na americkém velvyslanectví v Římě požádal o politický azyl.

Po jeho útěku byla sice ustavena vyšetřující komise, ale ta zjistila pramálo. Vysocí důstojníci, kteří by mohli něco prozradit o okolnostech pokusu o generálský puč, buď řekli málo, nebo mlčeli, protože nechtěli být spojováni se zrádcem, jímž se Šejna svou emigrací do USA v jejich očích stal.

Něco napověděla záhadami obestřená sebevražda generálplukovníka Vladimíra Janka, k níž došlo 14. března 1968. Z poznámek nelezenců v jeho kanceláři vyplynulo, že byl hluboce oddán Antonínu Novotnému a zprávy o rozporech uvnitř ústředního výboru na něj silně zapůsobily. Zároveň však ve svém zápisníku uvedl, že by žádný rozkaz ke zneužití armády nevydal.

O více než měsíc později, 25. dubna 1968, došlo k další sebevraždě, tentokrát podplukovníka Jiřího Počepického, náčelníka odboru vyšetřování městské správy Veřejné bezpečnosti v Praze. Tento vysoce postavený policista byl totiž pověřen Šejnovým případem a z vlastní iniciativy generála předem varoval. V dopise na rozloučenou napsal manželce: „S věcí, do níž jsem se dostal, bude mnoho senzací, mám za to, že volím správnou cestu.“ Je zajímavé, že sám Šejna před svým útekem zřejmě tajně navázal kontakt s americkou výzvědnou službou CIA. Svědčí o tom telegram, který už 26. února 1968 poslala vídeňská rezidentura CIA do ústředí v Langley u Washingtonu: „Generál Šejna O.K.“

Po svém příletu do USA byl ubytován přímo v centrále CIA, kde byl podroben intenzivnímu výslechu. Šejna sdělil americkým výzvědným službám mnoho velmi cenných informací jak z vojenské, tak i politické oblasti. Poté sám pracoval v CIA jako analytik a expert na východní blok. Napsal také autobiografickou knihu Pohrbíme vás, do níž kvůli její prodejnosti přidal také řadu výmyslů. Například jeho tvrzení o drastickém mučení amerických zajatců za války v Koreji se nepodařilo prokázat.

V nepřítomnosti byl v roce 1970 odsouzen Vyším vojenským soudem v Příbrami k úhrnnému trestu 10 letům vězení. Když americká vláda nereagovala na oficiální československou žádost o Šejnovo vydání, začala čs. rozvědka připravovat jeho únos z USA. Pro komplikovanost však z tohoto záměru nakonec sešlo. V této souvislosti je zajímavé tvrzení Antonína Novotného mladšího, podle něhož odešel Šejna do USA záměrně jako sovětský agent. Podle jiných svědků byl prý naopak americkým špiónem a jeho náhlý útek z Československa souvisel s obavami z prozrazení. Každopádně skutečnou pravdu se už asi sotvakdy dozvíme – a sám Šejna nám ji nepoví. Zemřel totiž 23. srpna 1997 ve Washingtonu.